

До разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 2023-48 Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77

РЕЦЕНЗІЯ

*кандидатки юридичних наук, доцентки, доцентки кафедри цивільного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Ус
Марини Володимирівни на дисертаційну роботу Покровської Анастасії
Олегівни на тему «Самозахист у договірних відносинах», подану на
здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 – «Право» галузі знань 08 «Право»*

Актуальність теми дослідження. Не зважаючи на те, що основна функція цивільного права – регулятивна, важливість інституту захисту важко переоцінити, оскільки саме завдяки йому забезпечується повноцінна реалізація цивільних прав та інтересів, а отже, досягається мета цивільно-правового регулювання.

Зміни, внесені до загальних положень Цивільного кодексу України (далі – ЦК) про захист у 2017 р. через оновлення процесуального законодавства, стосувалися лише судових способів захисту, маючи суто технічний та фрагментарний характер.

В чинній редакції ЦК загальним питанням самозахисту присвячена лише одна стаття (ст. 19). Цього видається замало задля забезпечення ефективного позаюрисдикційного захисту і орієнтації уповноваженої особи на можливий захисний інструментарій. Сучасні реалії договірних відносин потребують дієвих оперативних механізмів захисту, що можливо

запровадити саме завдяки розвитку неюрисдикційної форми захисту прав та інтересів.

Крім того, технологічний прогрес поступово породжує нові виклики та водночас нові можливості для сторін договору, що не може не впливати на те, який арсенал способів самозахисту може бути застосований.

Отже, дослідження інституту самозахисту, удосконалення відповідних законодавчих положень є важливим і своєчасним, що обумовлює актуальність теми представленою дослідження.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться в дисертації. Зміст дисертації в цілому характеризується високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. За допомогою чітких визначень понять, розширених класифікацій авторці вдалося досить аргументовано висвітлити проблеми самозахисту в договірних відносинах і запропонувати шляхи їх вирішення. Загалом дисертація, яка виконана у формі спеціально підготовленого рукопису, становить цілісне і повністю завершене наукове дослідження із чіткими висновками.

У дисертації використані традиційні для науки цивільного права методи дослідження, як-от: діалектичний, історико-правовий, порівняльно-правовий, системно-структурний, логіко-юридичний, метод тлумачення норм права. Завдяки чому авторці вдалося отримати достовірні, обґрунтовані висновки та рекомендації із вдосконалення правового регулювання самозахисту в договірних відносинах.

Наукова новизна одержаних результатів. Рецензована наукова робота є першим комплексним дослідженням інституту самозахисту у договірних відносинах.

Робота містить низку нових, методологічно вірних та важливих в науковому аспекті положень, отриманих автором в результаті самостійної наукової роботи.

Найбільш важливими серед них є такі.

Розроблено механізм застосування самозахисту в договірних відносинах, що складається з дій особи, які вона послідовно вчиняє на певній стадії.

У роботі здійснено комплексну класифікацію способів самозахисту в договірних відносинах за різними змістовними критеріями. Зроблено висновок про можливість застосування заходів оперативного впливу, видів забезпечення виконання зобов'язання та мір договірної цивільно-правової відповідальності як способів самозахисту в договірних відносинах.

З точки зору удосконалення нормативно-правового регулювання самозахисту підтримки заслугоує пропозиція наведення в ЦК приблизного переліку способів самозахисту (проте загального переліку способів самозахисту, а не лише договірних) та пропозиція щодо встановлення темпоральних меж щодо реалізації особою права на самозахист.

Важливе практичне значення має пропозиція визначення самозахисту через дії фактичного чи юридичного характеру уповноваженої особи незалежно від можливості звернення до компетентних органів за захистом своїх прав.

Повнота викладу одержаних результатів. Мета досліджена, яка сформульована як з'ясування правової природи самозахисту в договірних відносинах, розробка механізму його оперативної реалізації та утвердження прав сторін договору в можливості ефективного захисту порушених прав без звернення до юрисдикційних органів, досягнута.

Основні наукові ідеї, положення та висновки дисертації повною мірою є апробованими, доступними широкому науковому загалу.

Робота структурована належним чином. План дисертації характеризується логічністю та послідовністю. Роботі притаманні наукова строгість і логічність викладення матеріалу, його завершеність.

Робота написана на базі широкого наукового матеріалу, що дає змогу дисертантці зробити свої висновки та пропозиції обґрунтованими та виваженими.

Дискусійні положення дисертації. Водночас низка положень дисертації А. О. Покровської видаються спірними, такими, що потребують уточнення або додаткової аргументації та можуть бути враховані дисертанткою у подальшій науковій роботі.

1. У роботі відстоюється позиція про те, що в договірних правовідносинах можуть застосовуватися способи самозахисту, передбачені договором або законом.

Видається, що такий підхід погано узгоджується з принципами побудови системи права в цілому та галузевою специфікою цивільного права, зокрема, яке базується на засадах динамічності та відкритості.

Різноманіття учасників і об'єктів цивільних правовідносин, відкритий перелік підстав їх виникнення обумовлює об'єктивну неможливість позитивного права врегулювати всі життєві ситуації. Чинні положення ЦК і процесуальних законів про судові способи, тенденція сучасної судової форми захисту допускати захист порушених прав прямо не закріпленими, проте такими, що не протирічать правопорядку та є ефективними способами захисту, також свідчить не на користь обмеження кола способів самозахисту тими, що встановлені законом або договором.

У зв'язку із цим більше відповідає специфіці цивільного права не лише диспозитивна модель судових способів захисту, а й в тому числі способів самозахисту. І задачею законодавця тут має бути не обмеження свободи розсуду учасників договірних правовідносин при самозахисті, а закріплення певних орієнтирів для побудови правових моделей взаємовідносин у випадку порушень. Такими орієнтирами мають бути вимоги, принципи або критерії обрання способів захисту, в тому числі способів самозахисту.

2. Потребує додаткової аргументації положення дисертаційного дослідження про те, що про застосування способів самозахисту у договірних правовідносинах обов'язково має бути попереджений контрагент (боржник). Такий підхід вбачається сумнівним, адже ефективність самозахисту нерідко обумовлюється саме несподіваністю застосування відповідних способів. Приміром, поклададавець забирає у зберігача річ, яку він добровільно не повертає зі зберігання (не виходячи при цьому за межі (дотримуючись умов) самозахисту). Також існує потреба в уточненні того, які наслідки настають в результаті такого неповідомлення.

3. У роботі відстоюється позиція про доцільність законодавчого закріплення строків самозахисту (встановлення темпоральних меж застосування механізму самозахисту), що заслуговує на підтримку з точки зору забезпечення стабільності правового становища учасників цивільно-правових відносин. Разом з тим, таке положення потребує подальшого розвитку і деталізації, адже способи самозахисту, які можуть застосовуватися учасниками договірних відносин, доволі різноманітні. Отже, важливо визначитися: чи на всі способи самозахисту мають розповсюджуватися ці строки, чи має бути тривалість таких строків однаковою для всіх способів самозахисту або ж вона має різнитися. Якщо провести аналогію із позовною давністю, то на рівні закону закріплено вимоги, на які вона не поширюється,

встановлено скорочені строки для окремих випадків, а в судовій практиці обґрунтовується її незастосування до триваючих правопорушень, від яких захищаються за допомогою негаторного позову.

Поряд із наведеним слід зазначити, що висловлені зауваження мають переважно дискусійний характер, свідчать про складність питань, що розглядаються у дисертації, і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи А. О. Покровської.

Загальний висновок. Дисертація має цілісний, завершений характер, написана на основі широкого наукового матеріалу, що дозволило дисертантці зробити свої висновки і пропозиції обґрунтованими. Слід відзначити можливість перспективного застосування роботи в правозастосовчій договірній практиці та в процесі рекодифікації ЦК.

За своїм змістом і загальною спрямованістю дисертаційне дослідження А. О. Покровської відповідає обраній спеціальності 081 – «Право», робота пройшла належну апробацію. В дисертації відсутні порушення академічної доброчесності, її оформлення відповідає встановленим вимогам.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертаційне дослідження на тему «Самозахист у договірних правовідносинах», подане на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (з наступними змінами та доповненнями), п. 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022

року №44, а її авторка, Анастасія Олегівна Покровська, заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії за спеціальністю 081-Право.

Рецензентка:

**Кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри цивільного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого**

М. В. Ус

